

О.С. ДВУРЕЧЕНСЬКА

УДК 94 (477)

КАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЛОМБАРД: ЗАСНУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті аналізуються питання діяльності міських ломбардів в Катеринославі наприкінці XIX – на початку XX ст. Досліджуються економічні питання, технологія роботи ломбарду, склад відвідувачів.

Ключові слова: Катеринослав, ломбард, економіка півдня України.

В статье анализируются вопросы деятельности городских ломбардов в Екатеринославе в конце XIX - в начале XX ст. Исследуются экономические вопросы, технология работы ломбарда, состав посетителей.

Ключевые слова: Екатеринослав, ломбард, экономика юга Украины.

This article analyzes the issue of municipal pawnshops in Yekaterinoslav in late XIX - early XX century. We study economic issues, the technology of the pawnshop, the composition of visitors.

Keywords: Yekaterinoslav, pawnshop, the economy of south of Ukraine.

Економічна криза, підвищення цін на продукти першого вжитку та падіння життєвого рівня населення призвели до збільшення популярності ломбардів у сучасній Україні. На відміну від банку, отримати фінансову позику в ломбарді набагато простіше і займає менше часу. Крім того, банку невігодно надавати невеликі позики (до 400 грн.), тому фізичні та юридичні особи в отриманні позики перевагу надають саме ломбардам. Потреба в існуванні таких кредитно-фінансових установ як ломбарди виникла в Україні і раніше. Стрімкий розвиток на підросійській Україні ломбарди отримали в XIX – на початку XX ст. Головною причиною популярності офіційних та неофіційних кредитних операцій став стрімкий економічний розвиток та соціальне розшарування населення. Малозабезпечені мешканці міст та сіл змушені були закладати речі і брати позики під великі відсотки для задоволення життєво необхідних потреб. Поява міських ломбардів із нижчою

відсотковою ставкою по позикам стала порятунком для таких людей. Це пояснює постійне зростання кількості клієнтів міських ломбардів.

Тема міських ломбардів на сучасному етапі розвитку вітчизняної історичної науки малодосліджена. Провідним фахівцем з цієї проблематики серед українських дослідників є М.Г. Казьмирчук, яка в своїх роботах аналізує соціально-економічний аспект діяльності ломбардів та особливості їх функціонування в Україні [17 – 18]. У контексті історії розвитку харківського самоврядування досліджують діяльність міського ломбарду в м. Харкові А.Л. Антонов, А.Ф. Парамонов, В.Л. Маслійчук [12].

Діяльність катеринославського міського ломбарду розкривається завдяки документальним джерелам та матеріалам періодичних видань початку XX ст. Ініціатором створення міського ломбарду стало міське громадське управління, тому першу групу джерел складають журнали

засідання міської Думи Катеринослава. Вони дозволяють з'ясувати мету заснування нового закладу та ставлення гласних до його діяльності [1; 10]. Особливості діяльності та відносини міського ломбарду з міським громадським управлінням розкриваються також у фінансових документах самоврядування та на сторінках його друкованого органу «Известий Екатеринославского городского общественного управления» [3 – 4; 7 – 19; 11]. Другу групу джерел складають звіти про діяльність ломбарду, які дозволяють з'ясувати особливості та проблеми діяльності установи, надають фінансові дані [5 – 6]. Крім того, звіти дозволяють скласти певне уявлення про соціальне розшарування населення.

У періодичних виданнях органи міського самоврядування публікували матеріали засідань міської Думи, актуальні постанови та розпорядження, що дозволяє доповнити джерельну базу документами, які збереглися неповністю [13 – 14; 20]. Також періодичні видання дозволяють з'ясувати ставлення самого населення до роботи міського ломбарду [21].

Незважаючи на обмеженість джерельної бази, використані джерела є репрезентативними і дають можливість розкрити провідні засади та особливості діяльності катеринославського міського ломбарду.

Історія ломбардів сягає ще часів середньовіччя. Прототипом сучасного ломбарду став заклад, заснований францисканським монахом Барнабе де Терне в 1462 р. в Італії, який видавав безвідсоткові позики невеликого розміру. Сама ж назва походить від італійської області Ломбардії, де була дуже поширена діяльність міняйл, які надавали позики під заставу. На території Західної України ломбарди почали існувати з XVI ст. На території підросійської України перша подібна установа була відкрита в Одесі у 1886 р. Згодом ломбарди з'являються в усіх припортових та великих містах. У 1909 р. в Російській імперії діяло

близько 90 ломбардів. У 1914 р. був відкритий міський ломбард у Києві. За своєю приналежністю вони поділялися на міські, приватні та ті, що належали акціонерним та кредитним товариствам. Боротьба за клієнта між цими установами сприяла постійному вдосконаленню їх діяльності. Зокрема, деякі приватні ломбарди в Катеринославі на початку XX ст., надаючи кредит, дозволяли клієнту не здавати речі. Так, ломбарди одночасно полегшували собі роботу по догляду за речами і завойовували авторитет у мешканців міста. Спеціальним декретом 1917 р. було розпочато процес націоналізації банківської справи і всі ломбарди стали державними. Черговий етап розвитку ломбардів в Україні розпочався з 1992 р., коли виникає перший недержавний ломбард («Заставне товариство «Скарбниця»).

Для відкриття міського ломбарду на початку XX ст. було необхідно виконання декількох умов: наявність основного капіталу, відповідне рішення міської Думи і згода Міністерства фінансів [17, с. 72]. Поштовхом для заснування ломбарду в Катеринославі став заповіт купця А.Я Колесникова, в якому він залишав місту 5000 крб. на заснування ломбарду [5, с. 16]. Рішення про заснування міського ломбарду катеринославська Дума ухвалила 3 жовтня 1903 р. Гласні також вирішили взяти 45000 крб. із міського запасного капіталу, з метою формування основного капіталу майбутнього ломбарду у розмірі 50000 крб. [1, с. 20]. У подальшому основний капітал збільшувався за рахунок міських коштів, прибутку ломбарду та приватних внесків. У 1911 р. основний капітал склав 52042 крб. 92 коп., в 1912 р. – 52133 крб., в 1913 р. – 53247 крб. 15 коп., в 1914 р. – 53537 крб. [6, с. 56; 11, с. 17]. Варто звернути увагу, що основний капітал Харківського міського ломбарду на час його відкриття в 1891 р. також склав 50000 крб. [12, с. 144 - 145]. Була сформована комісія у складі п'яти гласних Думи (О.М. Александрова, Г.М. Хватєвського, Я.Г. Гололобова, В.І. Карпова та І.В. Теличенко), яка повинна була

підготувати проект статуту міського ломбарду. За основу був узятий досвід роботи міських ломбардів на території підросійської України. Статут ломбарду Дума з невеликими змінами ухвалила 25 жовтня 1904 р. У подальшому цей документ коригувався відповідно до потреб міста та установи. З 1 жовтня 1909 р. ломбард почав працювати. Цікавим є той факт, що деякі гласні наполягали на тому, щоб зробити ломбард благодійницьким закладом. Так, гласний Думи, голова окружного суду, дійсний статський радник М.М. Ланшин вважав, що міський ломбард є певним чином благодійний заклад, завдяки якому міське громадське управління хотіло допомогти бідним мешканцям Катеринослава. Саме тому М.М. Ланшин наполягав, щоб загальний відсоток за позику не перевищував 12 % річних, а відсотки по короткотерміновим кредитам не повинні були перевищувати довготермінові [1, с. 5]. М.М. Ланшина підтримав голова повітової земської управи С.А. Бродницький. Більшістю було вирішено не знижувати відсотки за кредит, оскільки зменшити у подальшому відсотки Дума могла самостійно, а підвищити тільки з дозволу Міністра фінансів. Отже, міський ломбард було засновано з відсотковою ставкою 18 %. Вона була нижчою, ніж у приватних ломбардах (переважно 24 % або 36 %) [1, с. 9-13]. Така відсоткова ставка повинна була дозволити міському ломбарду забезпечити власні потреби. На тому, щоб ломбард приносив значні прибутки міська Дума не наполягала.

Відповідно до статуту, міський ломбард був заснований при катеринославському міському громадському управлінні «для надання позик під ручні застави, окрім цінних паперів» та «під відповідальністю та наглядом міського суспільства», перед яким ломбард зобов'язаний був звітувати [10, с. 22]. При наявності достатньої кількості коштів у ломбарді клієнтам дозволялося залишати під заставу велике рухоме майно. Речі, які здавалися до ломбарду, оцінювала

адміністрація ломбарду за узгодженням із клієнтом. У випадку згоди сторін складався детальний опис речей, який заносився до спеціального журналу, там же містилися обсяг та термін позики, розмір відсотків. Згідно статуту, позика на дорожочинні метали не повинна була перевищувати 90 % їх вагової вартості, а для інших речей – трьох четвертих від оцінки. Якщо позика визначалася менше 1 крб., то такі речі ломбард не брав. Позики завжди видавалися в круглих сумах. Розмір відсотків визначався відповідно до терміну позики. Так, для позики терміном до шести місяців – 6 % річних або 0,5 % на місяць, для позики терміном більше шести місяців – не більше 9 % річних або 1 % на місяць. За страхування та збереження речей передбачалося стягувати не більше, ніж по 0,5 % від оціночної суми закладених речей [10, с. 25–26]. У статуті київського міського ломбарду, наприклад, зазначалося, що «відсотки за позику не можуть бути призначені більше 1 % на місяць, а плата за збереження та страхування застави у загальній вартості не мусить бути більше 0,5 % у місяць із суми виданої позики» [Цит. за: 17, с. 73]. Отже, в катеринославському міському ломбарді були оптимальні відсоткові ставки.

В ломбард приймалися будь-які речі (одяг, подушки, меблі, екіпажі тощо), окрім золота, срібла та дорожочинного каміння. Останнє обмеження Дума ввела, щоб уникнути конкуренції між міським ломбардом і міським банком. На думку керівництва ломбарду, це обмеження було невиправданим, оскільки ломбард давав можливість закладати речі без вказівки свого прізвища, що було зручно для торговців [5, с. 7]. В інших містах ломбарди мали таке право. Надходження речей до ломбарду мало переважно сезонний характер. Так, навесні під заставу віддавали теплий одяг, а восени – літні екіпажі, велосипеди тощо. Сезонний характер мали і виплати ломбарду. Найбільші суми надходили в період з липня по листопад. Це можна пояснити більш широкими можливостями населення

прогодуватися і знайти роботу саме в теплий період року. Ломбард приймав під заставу також вогнепальну зброю. Оскільки за даними міністра внутрішніх справ деякі міські ломбарди здійснювали продаж вогнепальної зброї з аукціону з порушенням чинних постанов, то з 1911 р. ломбарди могли брати зброю під заставу тільки за умов наявності у власника дозволу на її утримання та отримання дозволу губернатора. Продавати можна було тільки з дозволу начальника поліції або міністерства внутрішніх справ, в залежності від типу зброї. Причиною подібних обмежень було порушення ломбардами діючих правил продажу зброї.

Після прийому речей клієнту видавався спеціальний білет з підписом розпорядника і касира, якщо останній був у ломбарді, та печаткою ломбарду. Білети могли бути видані на конкретну особу або безіменні. Останні можна було передавати іншій людині. Власником безіменних білетів завжди була та особа, що їх надавала в ломбард. Іменні білети можна було передавати іншій особі тільки через посередництво ломбарду, або поміняти їх на безіменні. У разі втрати іменного білета необхідно було попередити адміністрацію ломбарду та надрукувати оголошення у «Катеринославських губернських відомостях». Через три місяці від дня публікації видавався дублікат білета або, якщо була сплачена позика та відсотки, заставне майно за наявності посвідчення особи та місця проживання. Без білета можна було сплатити позика і відсотки, але речі не видавалися і залишалися на збереженні в ломбарді. Після надання білета або закінчення трьохмісячного терміну власник речей сплачував ломбарду необхідну суму за страхування та збереження речей.

Речі можна було закласти на термін від 1 до 12 місяців. Після установленого терміну протягом ще двох місяців речі можна було викупити чи перезакласти, за умов сплати всіх обов'язкових платежів (страхування, відсотки, плата за зберігання). Якщо після цих двох місяців речі не були викуплені або

перезакладені, то вони надходили в продаж з аукціону.

Речі можна було викупити і раніше встановленого терміну. Суму позики і відсотки можна було сплатити за один раз чи виплачувати частинами. У разі виплати позики частинами, ломбард повертав частину речей, вартість закладу яких відповідає виплаченій сумі. У такому випадку ломбард випишував новий білет на ті речі, які залишалися на збереженні. Відсотки на речі, за які було повністю виплачено позика, але вони залишалися в ломбарді, не нараховувалися.

Якщо речі не були викуплені чи перезакладені, то вони виставлялись на продаж у «Катеринославських губернських відомостях», а також, за бажанням керівництва ломбарду, в місцевих газетах, обов'язково друкувалися оголошення. Після сплати всіх необхідних платежів (позики, відсотків, вартості страхування, збереження речей та публікації оголошення про аукціон і підготовку до аукціону) речі дозволялося викупити до початку аукціону. Також власник речей мав право просити ломбард про продаж речей з аукціону до закінчення терміну позики. Перелік усіх проданих речей фіксувався в спеціальній книзі. Після придбання речей на аукціоні можна було не відразу сплачувати всю їх вартість. Дозволялося оплатити 20% у якості завдатку, а іншу суму доплатити протягом наступних трьох днів. Якщо сума не надходила, то завдаток ломбард витрачав на сплату боргу ломбарду. Ломбард мав право знову виставити речі на торги, якщо завдаток був меншим, ніж витрати ломбарду щодо цих речей (плата аукціоністу або судовому приставу, видана позика, відсотки з позики тощо). Після сплати всіх платежів залишок повертався початковому власнику речей. Отже, сума могла бути меншою, ніж під час оцінки речей. Гроші за продаж речей з аукціону клієнт ломбарду міг отримати протягом десяти років, після цього терміну кошти переходили у власність ломбарду.

Під час аукціону речі могли і не купити. У такій ситуації не пізніше, ніж через шість тижнів (за узгодженням з власником речей не пізніше шести місяців) призначався другий аукціон. Речі, які не були придбані під час другого аукціону, ставали власністю ломбарду і протягом року ломбард вже за власні кошти повинен був їх продавати.

За цілісність речей у ломбарді відповідало міське громадське управління. У разі втрати речей або їх пошкодження ломбард та міське громадське управління сплачували їх оціночну вартість. Щомісяця готівку ломбарду перевіряв один із членів міської управи та один із гласних Думи. Щорічно до 15 лютого розпорядник ломбарду надавав міській Dumі річні звіти про діяльність ломбарду. Спеціальна комісія Думи у складі не менше трьох гласних перевіряла їх. Потім Дума передавала звіт через губернатора міністрам фінансів і внутрішніх справ Російської імперії. Кошторис ломбарду утверджувався Думою. Вільні кошти ломбарду вкладалися або в кредитно-фінансові установи або витрачалися на купівлю державних паперів та облігацій.

Порядок ліквідації ломбарду встановлювала Дума. Причини могли бути різні. Проте одна залишалася незмінною: ломбард зобов'язаний був приступити до процедури ліквідації у випадку втрати своїх активів більш ніж на одну третину від основного капіталу. Про закриття ломбарду доводилося до відома міністрів внутрішніх справ і фінансів та три рази відповідне оголошення друкувалося в «Катеринославських губернських відомостях». Кошти та майно ломбарду після його закриття передавалися у розпорядження міської Думи.

Штат службовців ломбарду не був постійним. Незмінною залишалася посада розпорядника, якого Дума обирала на термін не більше ніж чотири роки. Дума також мала право обирати помічників розпорядника. Під час вступу на ці посади приносилися присяга. За необхідності Дума могла також встановлювати посади касира, бухгалтера та

інші. Осіб на ці посади призначала міська управа. Аукціоніста обирала серед гласних Дума на її засіданнях. За свою роботу і за рекомендацією ревізійної комісії працівникам ломбарду міська Дума могла видавала грошові винагороди. Як правило, премії становили розмір місячної платні.

З 1909 по 1918 рр. розпорядником катеринославського міського ломбарду був Прокопій Васильович Шелестов. Він також представляв установу на з'їздах розпорядників міських ломбардів. Ломбард знаходився спочатку в міському будинку на Московській вулиці. Ломбард був відкритий щодня з 9 до 14 години. З метою інформування населення про нову кредитну установу на міських колонах та в вагонах трамваю розміщувалися оголошення.

Оскільки ломбард відкрився 1 жовтня 1909 р., то перший підзвітний рік тривав 15 місяців. За цей час ломбард був відкритий 358 днів. Було видано 17011 позик на загальну суму 147252 крб., з яких тільки 12195 було викуплено вчасно, а інші були або відстрочені або перепродані з аукціону. Максимальний розмір позики складав 50 крб. 81 % (або 13832 позики) від всіх позик – це були позики від 1 до 10 крб. Позик на суму 50 крб. було 184, або 3 %. Можна вважати, що міський ломбард уже в перший рік свого існування виконав покладену на нього місію – допомогу незаможним прошаркам населення. Цікавим є факт, що в 1909-1910 рр. позика в 50 крб. взяло 184 чоловіка, в той час як у 1913 р. позика на цю ж суму взяло тільки 217 осіб [5, с. 20; 6, с. 21].

Протягом 1909 – 1910 рр. було проведено 9 аукціонів, з яких було продано 620 застав на загальну суму 8498 крб 02 коп. і роздано власникам білетів 2215 крб. 92 коп. [5, с. 3, 10]. Всього за 1909-1910 рр. ломбард відвідало 44428 чоловік [5, с. 4]. Населення Катеринослава на той час складало 181382 мешканців [2, с. 126]. Отже, майже одна четверта мешканців міста бажала відразу скористатися послугами нової установи. Це свідчило про суттєву різницю між потребами та можливостями мешканців

Катеринослава, а значна кількість позик до 10 крб. та не викуплені вчасно речі – про скрутне становище малозабезпечених прошарків населення та соціальне розшарування в місті. Позики від 1 до 2 крб. були видані 3589 особам, але для ломбарду вони були збиткові, оскільки не відшкодували навіть вартість паперу для білетів та інші канцелярські видатки [20, с. 4]. Отже, від початку існування в діяльності ломбарду можна відзначити благодійницький напрям. Однак, не всі відвідувачі ломбарду отримали позику. Це було пов'язано з тим, що 7160 осіб бажали закласти дорогоцінні речі, а 3372 особи – хотіли отримати позику більше встановленої норми в 50 крб. [5, с. 4]. Навіть за таких обставин у перші 15 місяців роботи ломбард не тільки роздав всі 50 тис крб. основного капіталу під застави, а й змушений був узяти із каси управи 30 тис крб. У подальшому ломбард неодноразово брав позики в касі міської управи та у приватних осіб та установ. Частина коштів керівництво ломбарду намагалося розміщувати в Міському банку під відсотки, але сума надходжень майже не перевищувала суму, яку ломбард звідти брав. Коштів постійно не вистачало. Так, загальний обіг коштів за всіма операціям ломбарду в 1909–1910 рр. склав 1207334 крб. 66 коп. [5, с. 9]. Розпорядник ломбарду П.В. Шелестов навіть порушив перед міською Думою «клопотання про позику для посилення оборотних коштів ломбарду в 200 000 крб.», яке на той час ще не було задоволене [5, с. 7]. П.В. Шелестов наполягав на збільшенні оборотних коштів ломбарду хоча б на 60-70 тис крб., які були необхідні для організації подальшої роботи установи. Незважаючи на значні складнощі у роботі ломбарду, ревізійна комісія міського управління висловила подяку персоналу ломбарду і рекомендувала заохотити розпорядника грошовою нагородою. Грошову нагороду міська Дума вирішила не виділяти.

Чистий прибуток ломбарду за 1909–1910 рр. склав 2215 крб. 71 коп. [5, с. 4]. Весь

прибуток був витрачений на господарські потреби та ремонтні роботи ломбарду. Сума була недостатня і тому перший підзвітний рік ломбард закінчив із боргами. В цілому ж витрати ломбарду за цей час склали 15726 крб. 48 коп., а дохід, в т.ч. з прибутками, - 13942 крб. 19 коп. [5, с. 13]. Невеликий розмір прибутку пояснювався тим, що ломбард спочатку був маловідомою для мешканців міста установою, видавав кредити невеликими сумами і відсотки клієнтам дозволялось виплачувати тільки по закінченню терміну кредиту. Крім того, значні кошти було витрачено на збереження речей.

Таким чином, серед проблем, які гальмували роботу міського ломбарду на початковому етапі, можна визначити декілька. По-перше, це відсутність коштів для задоволення потреб населення та власних господарських потреб. По-друге, це обмеження розміру позики до 50 крб. По-третє, відсутність місця для збереження речей. У перший рік роботи керівництву ломбарду довелося навіть переобладнати колишню стайню під склад. Цілісність та неушкодженість речей була гарантована коштами ломбарду та міськими коштами, тому відсутність спеціальних приміщень для збереження речей додавала чергових фінансових ризиків у роботі ломбарду. По-четверте, відсутність спеціального обладнання, необхідного для роботи ломбарду. Розпорядник ломбарду П.В. Шелестов також вважав за необхідне створити дезінфекційну камеру для одягу [5, с. 6]. Крім того, відсутність можливості закладати коштовності в ломбарді значно обмежувала коло клієнтів і прибутки установи.

Згодом ряд цих проблем було усунуто. За результатами перевірки ломбарду ревізійною комісією, вже в перший підзвітний рік Дума вирішила збільшити розмір позики до 100 крб. і дозволити взяти кредит в міській касі в розмірі 70 тис крб. Крім того, Дума надала розпорядження щодо вирішення проблем із

приміщенням та побудовою дезінфекційної камери.

З першого року існування міського ломбарду обговорювалася проблема відсутності придатного для роботи установи будинку. 26 серпня 1913 р. міський ломбард переїхав в будинок на вулиці Базарній, який мав добре обладнані для потреб ломбарду приміщення. Крім того, новий будинок розташовувався поруч з основними маршрутами міського трамваю.

У 1913 р. було скасовано обмеження на прийом коштовних речей. Відповідно, було збільшено штат службовців і витрати міського ломбарду.

У 1913 р. обсяги діяльності міського ломбарду значно зросли. На початку року в ломбарді залишалось 6537 невиданих позик, а на початок 1914 р. – 9053. Протягом 1913 р. було видано 28479 позик, а викуплено 24656 [6, с. 3]. Порівняно з 1912 р. у 1913 р. позик було видано на 5032 більше. Знову переважали дрібні позики до 10 крб. (86 % або 24511 застав) [6, с. 22]. Максимальний розмір позики в 1913 р. складав 200 крб., але нею користувалося тільки 19 осіб. Отже, знову основними клієнтами ломбарду були малозабезпечені мешканці Катеринослава. Порівняно з першим роком роботи, у 1913 р. було проведено 12 аукціонів, на яких було продано 1304 застави на загальну суму 9096 крб. [6, с. 3]. Кількість проданих заставних речей збільшилася, а сума, отримана від їх продажу, лишилася майже на рівні 1909-1910 рр. Це свідчило переважно про неспроможність населення сплатити саме дрібні позики і, відповідно, про подальше падіння життєвого рівня бідних прошарків населення.

Прибутки ломбарду були нестабільні. Чистий прибуток у 1909-1910 рр. склав 2215 крб. 71 коп., у 1912 р. – 1064 крб. 50 коп., а у 1913 р. – 692 крб. 74 коп. [6, с. 4]. Зменшення прибутку у 1913 р. відбулося через значні витрати на переїзд ломбарду до нового будинку та дозвіл Думи брати під заставу дорожочинні речі. Без цих видатків прибуток би склав 3016 крб. 26 коп. [6, с. 7]. У 1914 р.

чистий прибуток склав вже 3200 крб. Це були не дуже високі показники, оскільки прибуток міського ломбарду Харкова в 1910 р. склав 4635 крб., а в 1914 р. – 7688 крб. [12, с. 145]. На думку дослідників харківського самоврядування, на цей час міський ломбард припинив бути благодійницьким закладом, оскільки не вистачало оборотних коштів [12, с. 144].

На відміну від прибутків, касовий оборот катеринославського міського ломбарду мав стійку тенденцію до постійного збільшення: у 1909-1910 рр. він становив 618767 крб. 11 коп., у 1911 р. – 574713 крб. 38 коп., у 1912 р. – 752008 крб. 33 коп., а у 1913 р. – 781075 крб. 12 коп. (за прибуткам та видаткам каси без валового доходу) [5, с. 4; 6, с. 4]. Збільшення касового обороту свідчило про збільшення обсягів діяльності ломбарду та кількості позик.

За перші чотири роки роботи зросла і кількість відвідувачів. В 1909 – 1910 рр. ломбард відвідало 41056 осіб, в 1911 р. – 46809 осіб, 1912 р. – 59770 осіб, а в 1913 р. 65640 чоловік [6, с. 57]. Оскільки, дані про місце проживання клієнтів ломбарду відсутні, можна припустити, що зберігалася тенденція, коли послугами міського ломбарду користувалася майже одна четверта мешканців Катеринослава. З початком Першої світової війни кількість клієнтів ломбарду зросла.

Незважаючи на популярність міського ломбарду, в нього були і критики. Головним об'єктом незадоволення були високі відсотки. Для порівняння представники міської громадськості наводили роботу каси для виділення позик бідним євреям, яка надавала позики під 6 % та існувала переважно за рахунок благодійних внесків. Тому лунали пропозиції створити подібні каси і для бідного населення інших національностей або збільшити кількість міських благодійних товариств.

У 1916 р. міський ломбард залишався малоприбутковою установою. Гласні Думи вважали основною причиною такої ситуації те, що ломбард переважно видавав невеликі

позики малозабезпеченим мешканцям міста, в той час як приватні ломбарди обслуговували переважно заможні прошарки суспільства. Під час складання кошторису на 1917 р. з'являється навіть дефіцит бюджету міського ломбарду [8, с. 71].

Заснування та підтримка діяльності міського ломбарду свідчать про розширення соціально-економічної діяльності міського самоврядування Катеринослава. Мета відкриття даного закладу полягала у намірах гласних допомогти, в першу чергу, малозабезпеченим мешканцям міста. Головною перевагою ломбарду над іншими кредитно-фінансовими установами стала відносно невелика відсоткова ставка по позикам. Хоча саме це і не дозволяло міському ломбарду покрити видатки з оформлення значної кількості позик, відсотки для частини населення Катеринослава все одно були високими. Увагу заможних верств населення міський ломбард як благодійний заклад теж не привертав, оскільки значних пожертвуваль у перші роки роботи установи не надходило. Це доводить обсяг основного капіталу, який за 1909 – 1914 рр. фактично не змінився.

Міський ломбард був не тільки благодійним, але й комерційним закладом. Проте повноцінним комерційним закладом він також не став. Переважна частина коштів спрямовувалася на власні потреби ломбарду. Без щорічної підтримки міського громадського управління, ломбард був би збитковим закладом. Головною проблемою міського ломбарду стала постійна нестача коштів. Подолання цієї перепони могло б сприяти виконанню початкової мети його заснування.

Бібліографічні посилання:

1. Доклад городской управы по вопросу открытия в г. Екатеринославе городского ломбарда [Текст] // Журнал Екатеринославской городской Думы за 1904 год. – Екатеринослав, 1904. – С. 5 – 14, 20.
2. Обзор Екатеринославской губернии за 1914 год. Приложение ко всеподданнейшему отчету Екатеринославского губернатора [Текст]. – Екатеринослав, 1915. – С. 126.
3. Отчёт городского секретаря Екатеринославской городской Думы за 1911 год [Текст] / Сост. Н.А. Набиркин // Известия Екатеринославского городского общественного управления. – 1911. – С. 928 – 960.
4. Краткий обзор деятельности Екатеринославской городской управы за 1913 год [Текст]. – Екатеринослав, 1914. – 98 с.
5. Отчет екатеринославского городского ломбарда за 1909 – 1910 года [Текст]. – Екатеринослав, 1911. – 46 с.
6. Отчет екатеринославского городского ломбарда за 1913 год [Текст]. – Екатеринослав, 1914. – 58 с.
7. Отчет екатеринославской городской управы за 1913 год [Текст]. – Екатеринослав, 1914. – 360 с.
8. Проект сметы доходов и расходов г. Екатеринослава на 1917 г. [Текст]. – Екатеринослав, 1917. – 86 с.
9. Смета доходов и расходов г. Екатеринослава на 1910 г. [Текст]. – Екатеринослав, 1910. – 546 с.
10. Устав Екатеринославского городского ломбарда [Текст] // Журнал Екатеринославской городской Думы за 1904 год. – Екатеринослав, 1904. – С. 22 – 34.
11. Финансовый отчет Екатеринославской городской управы за 1914 год [Текст]. – Екатеринослав, 1915. – 388 с.
12. Антонов, А.Л. История Харьковского городского самоуправления. 1654–1917 гг. [Текст] / А.Л. Антонов, А.Ф. Парамонов, В.Л. Маслийчук. – Харьков: Регион-информ, 2004. – 200 с.
13. В городской Думе [Текст] // Русская правда. – 1911. – 19 марта. – С. 3 – 4.
14. Городские дела [Текст] // Русская правда. – 1911. – 17 марта. – С. 3.
15. Городской ломбард [Текст] // Приднпровье / Под ред. Н.Г. Подковирова, А.Г. Авчинникова. – Екатеринослав: Тип. губ. правления, 1910. – С. 256.
16. Екатеринославский городской ломбард [Текст] // Весь Екатеринослав / Изд-е Л.И. Сатановского. – Екатеринослав, 1915. – С. 194 – 195.
17. Казьмирчук, М.Г. До питання про створення ломбардів у місті Києві [Текст] / М.Г. Казьмирчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія. Історія. – 2005. – Вип. 77-79. – С. 71 – 74.
18. Казьмирчук, М.Г. Соціальна діяльність Миколаївського міського ломбарду наприкінці XIX – на початку XX ст. [Текст] / М.Г. Казьмирчук // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 48. – Вип. 35: Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. – С. 101 – 107.
19. Местная хроника [Текст] // Екатеринославская земская газета. – 1915. – № 43. – С. 3.
20. О деятельности городского ломбарда [Текст] // Русская правда. – 1911. – 5 февраля. – С. 4.
21. Суханов, Н. Как помочь городской бедноте? [Текст] / Н. Суханов // Приднпровский край. – 1915. – 5 июля. – С. 1.

